

16. YÜZYIL KAYNAKLARINA GÖRE GERMIYÂN
VE KÜTAHYA ŞUARÂSİ ÜZERİNE
DEĞERLENDİRMELER
Kadir GÜLER*
Ersen ERSOY**

ÖZET

Bu araştırmada XVI. yüzyıl kaynaklarına göre Germiyân ve Kütahya çevresinde yetişen şâirlerin ilmî yönü, yetişme şartları ve eserleri karşılaştırılmıştır. Kütahyalı şâirler tanıtılırken öncelikle XVI. yüzyıl kaynakları incelenmiş, Germiyân ve Kütahya coğrafyasında XVI. yüzyılın son çeyreğine kadar yaşamış şâirlere, kaynakların özellikle birer edebiyat eleştirmeni diyebileceğimiz tezkirecilerin bakış açıları ve değerlendirmeleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda sosyal ve kültürel durum bakımından yapılan yorumlarda, şâirlerin nerelerde öğrenim görüp yetiştikleri, ilmî seviyelerinin ne durumda olduğu, meslekleri, mevkileri ve geçim durumları ile ilgili bilgiler karşılaştırılarak, bu bölgede sanatı ve sanatçıyı etkileyen faktörler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: XVI.yüzyıl, tezkireler, Germiyân, Kütahya şâirleri, Osmanlı şiiri

EVALUATIONS ON THE POETS OF KUTAHYA AND
GERMIYAN ACCORDING TO THE 16th CENTURY
SOURCES

ABSTRACT

In this research the scholar side, upbringing conditions and works of the poets from Kütahya and Germiyân are compared according to the 16th century sources. When introducing the poets from Kütahya, firstly the sources of the 16th century are examined. The sources, especially an art critic look of the anthologists to the poets whom lived until the last quarter of the 16th century, and their evaluations are presented. In the anthologies and other sources, in the interpretations on the social and cultural conditions, the education information of the poets, their level of knowledge, their profession, status and living conditions are compared and the factors affecting the art and artist in the region are tried to be portrayed.

Key Words: 16th century, anthologies (tezkireler), Germiyân, poets of Kütahya, Ottoman Poetry.

GİRİŞ

Kütahya, gerek Germiyânlılar, gerekse Osmanlılar döneminde Anadolu'daki en önemli kültür merkezlerinden biri olmuştur. Anadolu Selçuklu Devletinin çökmesiyle Kütahya'da kurulan Germiyânoğulları, Osmanlı Devletinin kuruluşuna etki eden önemli beyliklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Germiyânoğulları'nı, Kütahya'nın tamamen Osmanlı hâkimiyetine geçtiği tarih olan 1428'e kadar I. Yakup Bey, Mehmet Bey, Süleyman Şâh ve II. Yakup Bey gibi devlet adamları yönetmiş ve bu devlet adamlarının döneminde Şeyhoğlu, Hamzavî, Ahmedî ve Şeyhî gibi şâirler verdikleri önemli eserlerle klasik Türk şiirinin kuruluş aşamasına katkılar sağlamışlardır.

Süleyman Şâh'ın kızı Devlet Hatun'u Yıldırım Beyazıt ile evlendirerek çeyiz olarak Kütahya'daki bazı bölgeleri Osmanlılar'a vermesi ve Ankara Savaşından sonra Timur'un Kütahya'ya gelişi, Germiyânlılar ve Kütahya tarihi açısından önem arz etmektedir.

Kütahya, Fatih Sultan Mehmet zamanında Anadolu eyaletinin merkezi yapılmış ve sancak beyliği olmuştur. Osmanlı Devleti'nde şehzâdeler tahta çıkmadan önce, devlet yönetimini öğrenmek üzere, bazı merkezlere sancak beyi olarak gönderilirlerdi. Böylelikle şehzâdelerin tecrübe sahibi olmaları sağlanırdı.

Trabzon, Manisa, Amasya, Konya gibi Kütahya da şehzâdelerin sancak beyliği yaptığı önemli şehirlerden biridir. Kütahya, bu yıllarda Eskişehir, Uşak, Afyon gibi şehirlerin sancak merkezi konumundaydı. Kanunî'nin iki oğlu Şehzâde Beyazıt ve Şehzâde Selim, Kütahya'da sancak beyliği yapmışlardır.

II.Selim'in tahta geçişine kadar olan bu sürede Germiyân ve Kütahya coğrafyasında Osmanlı edebiyatını etkileyen önemli şâirler yetişmiştir. Bu şâirleri aşağıdaki yönleriyle değerlendirebiliriz:

1. ŞÂİRLERİN TAHSİL HAYATI VE
YETİŞME ORTAMLARI

On altıncı asır kaynaklarının ve özellikle de tezkirelerin bilgi verdiği Germiyân ve Kütahyalı şâirlerle ilgili unsurların başında, şâirlerin tahsil hayatı ve yetişme şartları gelmektedir.

Germiyânlı şâirlerin kaynaklarda çok kısa olarak tanıtıldığı ve haklarında verilen bilgilerin kısıtlı olduğu görülmektedir. Kaynakların şâirlerin tahsil hayatı ile ilgili olarak verdiği bilgiler, düzenli bir eğitim görüp görmediği, şâirlerin hangi ilimleri nerede tahsil ettiği, tahsil sonucunda hangi mesleği yaptığı gibi konuları ihtiva etmektedir. Dönem kaynaklarının her şâir hakkında geniş değerlendirmeler yaptığını da söyleyemeyiz.

Kaynaklara göre Germiyân şuarâsından Simavlı Abdullâh-ı İlâhî, İstanbul Zeyrek Camii medrese iken orada zahîrî ilimleri öğrenmiş, tahsil için Acem diyarına giderek tasavvuf ilimlerini tahsil etmiştir. Abdullâh-ı İlâhî, Acem vilayetinde Molla Câmî, Abdurrahman Tûsî gibi önemli mutasavvıflardan yararlanmıştı.

Ahmedî, kaynaklarda en çok zikredilen şâirlerden biridir. 16. asrın çeşitli kaynaklarında yer almış ve hayatıyla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Kaynaklara göre Ahmedî ilim uğruna Mısır'a gitmiştir. Şakâik'te, Kınalızâde Hasan Çelebi tezkiresinde ve Kühnü'l-ahbâr'da Ahmedî'nin Molla Fenarî ve Hacı Paşa gibi bilgin kişilerle birlikte Mısır'da eğitim gördüğü yazılmaktadır. (TOLASA 2002:62)

Şehî Bey, Latîfî, Kınalızâde Hasan Çelebi ve G. Âlî'nin eserlerinde kaydedilmiş olan Ahmed-i Dâî'nin eğitimi hakkında her hangi bir bilgi verilmemektedir. Ancak kadılık yaptığı ve yirmiye yakın manzum ve mensur eseri telif ve tercüme ettiği düşünülürse Ahmed-i Dâî'nin de iyi bir tahsil gördüğünü rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kaynaklar, Azmî, Cebrî, Cenâbî ve Cemâlî'nin yetişmesi ile ilgili bir değerlendirme yapmamaktadırlar. Ancak Cemâlî'nin, dayısı Şeyhî'nin yanında yetiştiği dolaylı yoldan anlaşılmaktadır.

Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde Firâkî'nin tahsil hayatı ile ilgili değerlendirmelere rastlamaktayız. Hasan Çelebi, Firâkî'nin önce zahîrî ilimleri sonra da tasavvuf ilmini öğrenmesini şu cümlelerle anlatmaktadır: "tarîk-i ilme sülûk idüp bu tarîki itmâma şevk üzere iken kâid-i takdîr abâsî tarîkine sevk eylemişdi. Niç müddet pâ-yı hevesi dâmen-i vahdete çekmiş ve tohm-ı ferâgat u inzivâyı zemîn-i ferâgat u kanâata egmiş idi." (HASAN ÇELEBİ:327a) Âşık Çelebi de Firâkî'nin uzun zaman ilim yolunda yürüdüğünü ve daha sonra Sahn-ı Semâniye medreselerinde hoca olduğunu söylemektedir. (AŞIK ÇELEBİ : 187a)

Hamzavî'den Kühnü'l-ahbâr bahsetmektedir ancak bu kaynakta onun eğitimi ile ilgili bir bilgi verilmemektedir.

* Yrd.Doç.Dr., DPÜ Fen-Edebiyat Fakültesi TDEB Öğretim

Üyesi kguler@dumlupinar.edu.tr

** Arş. Gör., DPÜ Fen-Edebiyat Fakültesi TDEB

İzârî'nin Semaniye medreselerinde müderris olması ve zamanın âlimlerinden Molla Lutfî ile çekişmelerini kaydeden kaynaklara bakarsak onun iyi bir tahsil gördüğünü söyleyebiliriz. (SEHÎ BEY: 149)

Sadece Ahdî'nin tezkiresinde ismi geçen İydi'nin tahsili ile ilgili olarak sadece âlim olduğu belirtilmektedir. (SOLMAZ 1996: 509)

Kabûlî'nin mülazim olduğu ve ilim yolunda yürüdüğü belirtildiğine göre onun da tahsil görmüş olması gerekir. (HASAN ÇELEBİ:240a)

Kemal Halvetî de Kütahya'da şeyhlik yapan bir zat olduğuna göre dinî ilimleri tahsil etmiş olmalıdır. (LATİFİ :129b)

Minnetî'nin ilim tahsil etmek için diyar diyar dolaştığı ve sonunda İstanbul'da karar kıldığı zikir edilmektedir. (AHDÎ : 186a)

Muîdî, XVI. yüzyıl kaynaklarından Beyânî Tezkiresi'nde kaydedilmiştir. Onun yetişmesi ile ilgili bir kayıt olmamakla birlikte İslam miras hukukundan bir eseri nazımla tercüme ettiği söylenmesinden dolayı Muîdî'nin iyi tahsil gördüğünü söyleyebiliriz.

Re'yî hakkında Gelibolulu Âlî, "ilim taifesindedir" demektedir. Bundan dolayı Reyî'nin de iyi bir eğitim aldığı söyleyebiliriz.

Sâatî'ye gelince; onun da şehir şehir dolaşarak vaaz ettiğini biliyoruz. Vaaz eden kimselerinde hâliyle bir eğitimden geçmeleri ve icâzet almaları gerekmektedir. (SUNGURHAN 1996:65)

Sehî Bey'e göre Subhî zamanının ilimlerini tahsil etmiş ve kadılık yapmış bir şâirdir.

Sirâcî hakkında ise Âşık Çelebi, ilim ve tahsil yolunda büyük bir derinliği olduğunu, çeşitli şiir dallarına kafiye ve aruz ilmine çok çalıştığını yazmaktadır.

Germiyân suarâsından Şeyhî, kaynaklarda en çok yer verilen şâirlerden birisidir. Şeyhî'nin yetişmesi konusunda Sehî Bey, onun Şerif Cürçânî ile beraber ilim tahsil ettiğini, tıp ve hikmet alanında çok bilgili olduğunu ifade etmektedir. Latîfî tezkiresi, Şeyhî'nin hem zahir hem de batın ilimlerini tahsil ettiğini, özellikle tıp bilminde ilerlediğini ve Hacı Bayram Veli'ye halife olduğunu söylemektedir. Hasan Çelebi de Şeyhî'nin değişik ilimlerle iştiğal etmesine karşın tıp ilminde çok ilerlediğini ve göz hastalıklarını tedavi ettiğini belirtmektedir.

Şeyhoğlu'nun Cemâlî ile karıştırılmasından dolayı kaynaklara bakarak sıhhatli bir değerlendirme yapmak zordur. Ancak Germiyanoğlu'nun sarayında defterdar ve nişancı olduğunu ve Kenzî'l-küberâ ve Mehekkü'l-ulemâ gibi çeviri bir eseri olduğunu bildiğimiz Şeyhoğlu'nun tahsilli bir kimse olduğunu söyleyebiliriz.

Kütahyalı Vusûlî, Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiresi'nde kaydedilmiştir. Hasan Çelebi, Vusûlî'nin müderrislik ve kadılık yaptığını belirttiğine göre iyi bir tahsil görmüş olmalıdır.

Sonuç olarak XVI. yüzyıl kaynaklarında adı anılan Germiyanlı ve Kütahyalı şâirlerin tamamına yakını iyi bir tahsil görmüştür. Bu asırlarda bugünkü âşıklar gibi şiir söyleyen ozanlar da mevcut olmalıdır ancak kaynaklar, bu kişilerin şiirlerini takdir etmedikleri için kaynaklarda yer vermemiş olabilirler. Halk şâirlerinde yazılı kültür anlayışı gelişmediği ve ortaya konan eserler yazıya geçirilmediği için, söylenen şiirler anlak olmakta ve o tip şâirler hakkında bugün yazılı bir bilgiye ulaşamamaktayız.

2. ŞÂİRLERİN İLMÎ SEVİYESİ

Onaltıncı yüzyılın incelediğimiz kaynaklarında göze çarpan en önemli özelliklerden biri de şâirlerin ilmi durumlarıyla ilgili değerlendirmelere yer verilmesidir.

Hakkında değerlendirme yapılan en önemli mutasavvıf-şâirlerden biri Abdullâh-i İlâhî'dir. Âşık Çelebi,

onun ilk zamanlar zahir ilimlerini öğrendiğini daha sonra da tasavvuf ilmi tahsil edip bu yolda ilerlediğini, Anadolu ve Rumeli'de bu ilmi sayesinde çok tanındığını belirtir.

Ahmedî, Gelibolulu Âlî'nin tabiriyle ulûm-ı külliyyeden ferâgat edip fûnûn-ı cüzziyyeye yönelmiş yani tasavvuf bilgisi yerine edebiyatla uğraşmayı tercih etmiştir.

Hasan Çelebi'ye göre Firâkî, Kütahya'lı bir şeyhin oğludur. Zâhir ilimleri tahsil ettikten sonra babasının yolunu seçmiş ve tasavvuf ilmini tahsil etmiştir. Fakat vaizlikle meşhur olmasından dolayı tasavvufla fazla iştiğal etmediği anlaşılmaktadır.

Hasan Çelebi tezkiresinde Şeyhî değerlendirilirken Şeyhî'nin birçok ilimde söz sahibi olduğu ancak özellikle tıp bilminde çok mahareti olduğu beyan edilmektedir. Ayrıca Şeyhî için Latîfî Tezkiresi'nde Hacı Bayram Veli'ye halife olduğu fakat onun irşat yolunu seçmediği (LATİFİ v88b) anlatılmaktadır.

3.ŞÂİRLERİN MESLEK DURUMU

Asrın kaynakları şâirleri tanıtırken mesleklerini, nerede görev yaptıklarını ve devlet kademesinden kimlerin desteğini gördüğünü de belirtirler.

Latîfî ve Âşık Çelebi, Abdullah İlahî'nin tasavvuf eğitimi tamamladıktan sonra Simav, İstanbul ve Vardar Yenicesi'nde şeyhlik yaptığını belirtmektedirler.

Kaynaklar Ahmedî'nin mesleği ile ilgili bir değerlendirme yapmamışlardır. Ancak Âlî, meşhur bir tıp kitabı olan Şifâ'yı Türkçe nazm ile söylediğine göre onun tıpla ilgisi olduğunu söyleyebiliriz. Emir Süleyman'ın musahipliğini yapan Ahmedî Germiyanoğlu Süleyman Şâh, Emir Süleyman gibi devlet adamlarına da yakın biridir.

Ahmed-i Dâî'den bahseden kaynaklardan Sehî Bey, onun kadılıkla meşgul olduğunu yazmaktadır. (SEHÎ BEY 177) Kınalızâde Hasan Çelebi ve Ahdî'nin eserlerinde kaydedilmiş olan Azmî ile ilgili olarak onun tımar sahibi bir kişi olduğunu biliyoruz. (AHDÎ v151a)

Kaynaklarda Şeyoğlu Mustafa ile karıştırılmış olan Cemâlî'nin mesleği ile ilgili olarak her hangi bir değerlendirme yapılmamıştır.

Latîfî, İzârî'nin kardeşi olan Cenâbî'nin tımar ehli olmasının dışında askerlikle uğraştığını yazmaktadır.

Firakî'den bahseden Hasan Çelebi ve Latîfî, onun Kütahya'da vaizlik yaptığını söylemekte ve hoşlanmadığı kimseleri vaaz esnasında allegorik olarak eleştirdiğini yazmaktadır.

Ahmedî'nin kardeşi Hamzavî sadece Gelibolulu Âlî'de kaydedilmiştir. Onun mesleği ile ilgili olarak adı geçen eserde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Harîmî de babası Rahîmî gibi zemet erbabındandır ve orduda çavuşluk yapmıştır. (AHDÎ v76a)

Hasbî'yi tanıtan G. Âlî, onun mesleği hakkında herhangi bir değerlendirme yapmamıştır. Ancak Hasbî'nin kardeşi Keşfî'nin mesleğini anlatırken Hasbî'nin de kardeşi Keşfî gibi camilerde buhurculuk yaptığını söylemektedir.

Şeyhî'nin kız kardeşinin oğlu olan İzârî'den bahseden Mecdi Efendi, onun Sahn medreselerinde müderris olduğunu belirtmektedir.

İydi'nin Kütahya'da bulunan tekkelerden birinde bir derviş olduğu yazılmakta ama mesleğiyle ilgili bir bilgi verilmemektedir. (SOLMAZ 1996 :509)

Kabûlî de ilmî tahsil gördükten sonra Mısır'da kadılık yapmış ve buradan dönerken vefat etmiştir. (Pala 1998 :196)

Hakkında çok fazla bilgi bulunmayan Kalenderî de müderrislik yapmıştır. (GÜNER 1967 :192)

Latîfî'ye göre tasavvufî yönüyle tanınan Kemal Halvetî, Kütahya'da bulunan Halvetî zaviyelerinden birinde şeyhlik yapmıştır.

Hasan Çelebi, Gedizli şâir Keşfi'nin İstanbul Bayezid Camii'nde buhurculuk yaptığını yazmaktadır.

Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâ'sına göre Minnefî'nin Beylerbeyi Hüseyin Paşa'ya intisap ederek geçimini sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Muidî'nin hangi meslekle iştiğal ettiğini belirtmeyen Beyânî, onun İslam miras hukukundan bir kitabı tercüme ettiğini söylediğine göre adı anılan şâirin kadı ya da vaizlik gibi bir işle uğraştığını söyleyebiliriz.

Ahdî'nin belirttiğine göre Rahîmî, alay beyliği yapmış ve zeâmet sahibi bir şâirdir.

Aşık Çelebi, Kütahyalı bir şâir olan Re'yi'nin II. Selim'in askerleri arasındaki sipahilerden biri olduğunu kaydetmektedir.

Beyânî'ye göre Sâatî, şehir şehir dolaşarak halka vaaz ederek geçimini sağlayan bir vaizdir.

Sirâcî'nin hangi mesleği yaptığı, onu kaydeden tek kaynak olan Aşık Çelebi'nin tezkiresinde belirtilmemiş ancak ilim yolunda yürüdüğü belirtmiştir.

Sehî Bey, Subhî'nin Gelibolu, Sofya, Kütahya, Âmid ve Galata'da kadılık yaptığını yazmaktadır.

Kaynaklara göre Şeyhî tıp biliminde, özellikle göz hastalıklarını tedavi etmede başarılıdır ancak cimriliğinden dolayı kendi hastalığını tedavi etme yoluna gitmez.

Latîfî'nin anlattığına göre anlattığına göre Şeyhî, Çelebi Mehmet'in Ankara yakınlarında hastalanmasıyla onu tedavi etmek için padişahın huzuruna çağırılır. Padişahın hastalığını teşhis edip sevindirici ve ferahlatıcı bir haber alması durumunda iyileşeceğini belirtir. Nitekim Çelebi Mehmet'e uzun süredir alınamayan bir kalenin alındığı haberi gelince sağlığı düzelir.

Anadolu'da gelişen klasik Türk edebiyatının önemli temsilcilerinden biri olan Şeyhoğlu Mustafa'nın Germiyanolu Süleyman Şâh'ın sarayında defterdarlık ve nişancılık yaptığı bilinmektedir. (ŞENTÜRK 1999 : 5)

Hasan Çelebi'ye göre Vusûlî Kadı Hüsam Medresesi'nde, Bursa'da ve Sahn medreslerinde müderrislik yapmıştır.

Aşık Çelebi, Yetîmî'nin Germiyan'da Seydi Gazi tekkesinde derviş olduğunu belirtir ama mesleği hakkında bir malumat vermez.

XVI. yüzyıl kaynaklarının bildirdiğine göre, Germiyan coğrafyasında mesleği tespit edilebilen şairlerden ikisi şeyh, ikisi tabip, üçü kadı, beşi asker, tımar ve zeamet sahibi, ikisi vaiz, ikisi buhurcu, üçü müderris, biri de defterdarlık yapmıştır.

4. ŞÂİRLERİN SAN'AT YÖNÜ VE ŞİİR ANLAYIŞLARI İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Germiyanlı şâirlerin şiir anlayışları ve sanat yönleriyle ilgili yorumlar genellikle tezkirelerde görülmektedir. Menakıbnâme ve tarih türü eserlerde değerlendirmeler daha azdır.

Aşık Çelebi, Ş. İlâhî'nin şiirleri için “ şiirleri ki şîâr-ı şâiriyyeden ârîdür ve tekellûf ü tasallufdan berîdür ekseri mutasavvîfâne ve fenn-i tevhidde mutasarrîfânedür” diyerek İlâhî'nin şiirlerinin sanatkârâne olmadığını sadece tasavvuf neşvesi ile yazılmış olduğunu söylemektedir.

Latîfî, Ahmedî'nin şiirleriyle ilgili “ nazmında ol kadar zerâfet ve elfaz u edâsında çendân letâfet yokdur” ve “ yâve-güylük itlâkı bunun şânında sahîh-i sarîh sath-ı tāmât semtinden ve üslûbî şîir-i Şeyhî tarzına karîb ve kudemâ vâdisinde Fârsîden mütercem ve mevize-güne bir tarz-ı acîbdür” diyerek onun şiirlerini zarif ve latif bulmamakta, Ahmedî'nin nasihat içeren eski tarz şiirler söylediğini belirtmektedir. (ERSOY 2004)

Hasan Çelebi de Ahmedî'nin şiirlerini beğenmemekte, İskendernâme'nin meşhur olduğunu ancak onun nasıl bir nazım olduğunu herkesin bildiğini ve zamanın

ayanının böyle bir eserdense güzel bir kasidenin daha çok tercih edileceğini söylediğini yazmaktadır.

Ahmedî, klasik edebiyatımız için önemli bir şahsiyet olmasına rağmen onun şiirlerini kaynakların büyük bir kısmı beğenmemektedir. Edebî zevk zaman ilerledikçe gelişme gösterdiği için kaynaklar Ahmedî'yi beğenmemektedir. Tahminimize göre her asır bir önceki asrı beğenmediği için olmalı ki, XVI. yüzyıl kaynakları da kendilerinden önce yaşamış şâirlerin şiirlerini beğenmemektedir.

Sehî Bey, Ahmed-i Dâî'nin sanat ve şiir anlayışında nazıklık, söz bilirlilik, letafet ve zarif dillilik bulunduğunu ifade etmektedir. O, şiir fenninde olgun ve yaratıcıdır. Şiir ilmini iyi bilir. Dâî'nin mesnevi, gazel ve kasîde yazmakta maharetli olduğunu, her türden bolca şiir yazdığını kaydeden Sehî Bey, ayrıca divanının Anadolu'da çok meşhur olduğunu söylemektedir.

Latîfî, Dâî'nin şiirlerini eski tarzda yazdığını ama şiir anlayışının başarılı olduğunu hele mektuplaşma konusunda iyi bir münşî olduğunu yazmaktadır.

Hasan Çelebi de Dâî'yi değerlendirirken onun Anadolu'da ortaya çıkmış ilk şâirlerden olduğunu ifade etmektedir.

Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâsına ve Hasan Çelebi tezkiresine göre Azmî, sürekli Fars edebiyatına ve şiir fennine çalıştığı için şiirleri şeker gibi tatlı ve ferahlık vericidir. Ayrıca onun şiirleri düşünce sahiplerinin beğenisini kazanmıştır. (SOLMAZ 1996 :505)

Aşık Çelebi, Firâkî'nin şiirlerini değerlendirirken “ ammâ selikası şiir üzre olmagın elbette cemî evkâtda nazm-ı eş'ârden güzîri yokdur ve eglencelerde yanında nazmından dil-pezîri yokdur” diye yazmaktadır. (KILIÇ 1994:627)

Hasan Çelebi'ye göre Firâkî, vaiz olduğu için şiirleri nasihat içerir ve vasattır. Firâkî, renkli ve latif kelimeler kullanarak yani şâirliğinden de istifade ederek vaazını icra etmektedir.

Harîmî'yi tanıtan Ahdî, kendi tarzında güzel şiirleri olduğunu kaydetmekte ve onun sanatkarlığını şu cümlelerle değerlendirmektedir: “ve yârân-ı suhen-güzâr mâ-beyninde ebu'l-maârif ve envâ-ı nikât-ı bâ-berekât künhüyle vâkıf kendü tarzında ser-âmed-i akrân u emâsil ve makbûl-ı sâhib-devletân-ı câh u celâl ve meydân-ı belâgatde pîş-rev-i şâh-ı sühan-verân-ı zamân ve arsa-i fesâhatde dür-pâş-ı fasîh-i zebânân-ı cihândur”

Aşık Çelebi, Hasbî'yi anlatırken onun çok şiir söylediğini ama söylediklerinin hepsinin boş sözler olduğunu beyan etmekte, Hasan Çelebi de Hasbî'nin çok şiir söylediği için söylediklerinin boş şeyler olduğunu yazmaktadır. Gelibolulu Âlî de Hasbî'nin boş şeyler söylediğini ancak kendisinin eserine aldığı şiirinin güzel olduğunu ve bazı kimselerin bu şiiri diline doladığını anlatmaktadır.

İzârî'yi tanıtan Aşık Çelebi, Molla Lutfî'nin bir ifadesini aktararak onun şiirlerindeki sözlerin tumturaklı ve manasız olduğunu belirtmiştir. Hasan Çelebi ise Aşık Çelebi'nin görüşünün tersini savunarak onun şiirlerinin güzel bir tarz ve rağbet edilen bir üslupla söylendiğini ifade eder. Beyânî ise İzârî'nin matlalarının güzel ve şiirlerinin vezinli olduğu görüşündedir.

İydî'yi tanıtan Ahdî, onun edasının akıcı, mesel dolu ve manasının nefis, benzersiz ve hayal dolu olduğunu düşünmektedir.

Hasan Çelebi, Kabûlî'nin yaratılışı belagat ilminden çok şiir ve inşaya meyillidir derken, Beyânî'ye göre Kabûlî'nin şiiri irfan ehlinin makbulüdür.

Kemal Halvetî için Latîfî, sözlerini hakikat dairesinden, nüktelerini de inceliklerden söylediğini, şiirlerinin sufîyane ve mısralarının mutasavvîfâne olduğunu yazmaktadır. Gelibolulu Âlî ise Kemal Halvetî'nin Hacı Bayram'la görüşüğünü bundan dolayı da sufîyâne şiirler ve tasavvûfâne sözler söylediğini belirtmektedir.

Keşfi'nin şiiirlerini değerlendiren Âşık Çelebi, onun kendince divân sahibi bir şâir geçindiğini, ancak dost meclisinde okunacak ne bir şiirinin ne de bir beytinin hatta bir mısrasının bile bulunmadığını söyledikten sonra tezkiresine almasının sebebi olarak da bu şâirin meşhur olmasını göstermektedir.

Kınalızâde Hasan Çelebi de Keşfi'nin kendi zannınca şâir geçindiğini, şâirler zümresinde nam sahibi olduğunu iddia ettiğini ancak Keşfi'nin beyitlerinde ve şiirlerinde göze dokunacak, şâir meclislerinde okunacak bir mısrasının bile bulunmadığını yazmaktadır. Beyânî , Keşfi'nin kendi zannınca divân sahibi ve nükte bilen bir kişi olarak geçindiğini iddia etmektedir. Gelibolulu Âlî de diğer kaynakların söylediklerini aynen tekrar ederek Keşfi'nin şâir meclislerinde okunacak bir mısrasının bile bulunmadığını belirtmektedir.

Ahdî, Gülşen-i Şuarâ'da Minnetî'yi değerlendirirken Fars nazmına vakıf olduğu ve tanınmış şâirlerin şiirlerine çalıştığı belirtilip şiirinin nefis sözlerle ve akıcı kelimelerle dolu olduğunu yazmaktadır.

Muidî'yi tezkiresine alan Beyânî'nin ifadesine göre Muidî, Necâtî'nin bir gazelini tahmis etmiştir. Beyânî, İslam miras hukukundan bahseden Ferâiz'i anlaşılır bir dille Türkçe'ye çeviren Muidî'nin nazımda yeni manalar icat etmeye kadir olduğunu belirtmektedir.

Ahdî, Rahîmî hakkında değerlendirme yaparken onun çeşitli bilgilere sahip olduğunu, yaratılış atının şiir vadisinde koştuğunu, nazım ve nesrin bütün kısımlarında maharet sahibi olduğunu, gönle hoş gelen şiirlerinin mesel dolu, edasının makbul ve bedelsiz olduğunu, güzel beyitlerinin akıllı dostlara hoş görüldüğünü söylemektedir. (SOLMAZ 1996:404)

Beyânî, Saati'nin vaiz olduğunu ve vaaz ederken akıcı bir dil kullandığını, çok sayıda hiciv ve hezellerinin bulunduğunu, ancak Molla Firâkî hakkında yazılmış olan bin beyit kadar nazımın boş sözler olduğunu yazmaktadır.

Âşık Çelebi, Sirâcî'nin şâirler arasında ince eleyen sık dokuyan, nükte bilen çeşitli ilimleri okuyan, aruz ve kafiye bilimlerine çok çalışın ve bu bilimleri öğrenmek için ulu kişileri arayan biri olduğunu kaydetmektedir.

Subhî'yi tanıtan Sehî Bey, onun marifet sahibi ve faziletli biri olduğunu söyledikten sonra şâirin şiir üslubunda maharet sahibi biri olarak tanıdığını şiirlerinin âşıkane, beyitlerinin de dertli olduğunu söylemektedir. Âşık Çelebi de Subhî'nin diğer şâirlerden farklı olduğunu, onun içki içmediğini, şâirlerden Necâtî'yi beğendiğini ve Nevâî'ye nazire söylediği için övüldüğünü yazmaktadır. (KILIÇ 1994:708)

Şeyhî'nin sanatını değerlendiren Sehî Bey, onun şiirinin fesahat bahçesinden bir gül yaprağı, Latîfî ise bir sümbül dalı olduğunu söylemektedir. Sehî Bey'e göre Şeyhî, gazel, kasîde, kıta ve rubai söylemekte ilim sahibidir. Sehî, Şeyhî'yi şiir yazmaya sevk edenin Süleyman Şâh olduğunu düşünmektedir.

Sehî Bey'in tezkiresinde Şeyhî'nin mesnevîde lafız, anlam, hikaye etme bakımından ve mesel getirme yönünden söze akıcılık ve hikayeye renk verdiği belirtilmiş; onun sözlerinin muhatapı aceze düşürdüğü, kitaplarının halk arasında makbul ve şiirlerinin insanlar arasında nakledilir olduğu yazılmıştır.

Latîfî, Şeyhî'nin şiirlerini değerlendirirken onun kasîde ve mesnevî üslubunun övgüye layık olduğunu ancak şiirlerinin Oğuz diline ve köylülere ait bazı tabirlerle dolu olduğu için bu tarzın artık terk edildiğini söylemektedir. Latîfî, bazı kimselerin yöresel eski tabirlere yer vermesinden dolayı Şeyhî'nin şiirini eleştirerek onun nazmında fesahat olmadığını iddia etmelerinin yanlış olduğunu söylemektedir. Buna sebep olarak da Latîfî, o zamanın Türkçesinde o kadar fesahat ve letafet olmadığını göstermektedir. Ayrıca Şeyhî'yi eleştirme konusunda insafli olmak gerektiğini söyleyen

Latîfî, Anadolu şâirlerinin mesnevîyi Şeyhî'den öğrendiklerini ve eserlerinde onu taklit ettiklerini söylemektedir. Latîfî daha sonra Şeyhî'nin şiirlerini methetmek gerektiğini fakat her yeni şey tatlıdır fehvasınca yeni ortaya çıkan şâirlerin eskilere göre daha çok rağbet gördüğünü söylemektedir. Adı belirtilen eserde Şeyhî'nin zamanında çok beğenildiği, uzun süre şiirlerinin okunup istinsah edildiği, fakat Ahmet Paşa'nın şiirlerinin ortaya çıkmasıyla Şeyhî'nin gözden düştüğü belirtilmiştir.

Âşık Çelebi, Şeyhî'nin Anadolu şâirlerinin yücelerinden ve söz mülkünün sahiplerinden olduğunu, gazelleri bulunmakla birlikte gazellerinde mesnevisindeki güzelliğin bulunmadığını düşünmektedir. Hasan Çelebi de Şeyhî'nin zamanının şâirlerinin şeyhi ve önde geleni olduğunu, onun çok şöhrat bulduğunu, gazellerinin bulunmasıyla birlikte mesnevîde çok kudretli olduğunu, fakat gazelleri ile mesnevisi arasında münasebet bulunmadığını söylemektedir.

Gelibolulu Âlî, Şeyhî zamanında Türk dilinin şiir söylemeye elverişli olmadığını, o zamanki şâirlerin de yeni manalar icat etmek, çeşitli şiir sanatları kullanmak gibi kabiliyetlerinin olmadığını, ancak Şeyhî'nin zamanının şâirlerinin önde geleni olduğunu ve o zamanki şâirler arasında Şeyhî'nin kalam emiri olduğunu söylemektedir.

Yetimî'yi tanıtan Hasan Çelebi, onun şiir sanatında söz sahibi olduğunu yazmaktadır.

5.ŞÂİRLERİN ESERLERİ İLE İLGİLİ DEĞERLENDİRMELER

Latîfî, İlahî'yi tanıtırken onun Zâdü'l-müşâkîn ve Necâtü'l-ervâh adlı eserlerinin bulunduğunu ve bu eserlerin mutasavvıflar arasında çok makbul ve muteber olduğunu ifade etmektedir. Hoca Sâdeddin Efendi, Tacü't-tevârih adlı eserinde İlahî'nin bu eserlerinin sır kapılarını açan anahtar niteliğinde olduğunu söylemektedir. Şeyh Abdullâh-ı İlahî'nin bu iki eserine Şakâik tercümesinde ve Nefehâtü'l-üns tercümesinde de değinilmiştir.

Sehî Bey, Ahmedî'nin eserlerinden İskendernâme'yi tanıtırken bu eserin Emir Süleyman adına tercüme edildiğini, içinde birçok bilgiler, latifeler bulunduğunu, böyle bir eserin değme kimseye nasip olmadığını belirtmiştir.

Ahmedî'nin Cemşid ü Hurşid mesnevisine de değinen Sehî Bey, İskendernâme'de olan bilgi ve letafetin onda olmadığını, İskendernâme'nin gayet güzel nazmedildiğini ifade etmiştir.

Latîfî de Ahmedî'yi "Mevlana Ahmedî Sâhib-i İskendernâme" adıyla tanıtmaktadır. Bu başlıktan Ahmedî'nin İskendernâme ile özdeşleştiğini ve şöhrat kazandığını söylemek mümkündür. Latîfî, bu eserde zahir ve batın ilimlerinden birçok teşbih ve temsil bulunduğunu, eserin hendese, astroloji, felsefeden birçok bilgiler ihtiva ettiğini, bunun da Ahmedî'nin ne kadar bilgili olduğunu gösterdiğini düşünmektedir.

Latîfî, Ahmedî'nin İskendernâme'yi zamanının şiirden anlayan büyüklerine gösterdiğini, onların da böyle bir kitaptansa güzel bir kasidenin daha iyi olacağını söylediklerini nakletmektedir. Latîfî, Ahmedî'nin bir divânı olduğunu ve bu eserde çok sayıda kasîde ve gazelin bulunduğunu söylüyor. Divânda çok şiirler olmakla birlikte bunların boş sözler olduğunu düşünen Latîfî, bu şiirlerde tat ve sanat bulunmadığını, bunların çoğunun eski şâirlerin büyüklerinin eserlerinden tercüme olduğunu belirtiyor.

Hasan Çelebi de İskendernâme'nin meşhur olmakla birlikte; nasıl bir nazım olduğunu herkesin bildiğini belirtmektedir. Gelibolulu Âlî, Ahmedî'nin İskendernâmesi olduğunu belirtmekte, ancak eserle ilgili bir değerlendirme yapmamaktadır.

Ahmed-i Dâî'nin Çengnâme adlı bir mesnevisi bulunduğunu belirten Sehî Bey, bu eserin şaşılacak meseller

ve garip latifeler içerdiğini söylemektedir. Ayrıca Sehî Bey, Dâî'nin bir Teressül'ü bulunduğunu bu eserin halk arasında gerek olan yazışma ve herkesin kendi durumuna uygun düşecek mektuplaşma adabını tarif ettiğini belirtmektedir. Bütün bunlara ek olarak Sehî Bey, Teressül'ü zamanın katiplerinin yanlarında taşıdığını, bir mesele ortaya çıkınca bu eserden faydalandıklarını, katipliğe yeni başlayan kimselerin inşa üslubunu bundan öğrendiklerini, bu esere gerek avam gerekse havas arasında rağbet edildiğini ve eseri kalem ehlinin her zaman talep ettiğini söylemektedir.

Latîfi de Dâî'nin Çengnâme adlı manzum bir eserinin bulunduğunu, ayrıca yazışma kuralları ile alakalı bir eserinin bulunduğunu belirttikten sonra Ukûdü'l-cevâhir adıyla tanınan meşhur bir lügat kitabının bulunduğunu, değişik bahirlerde yazılmış birçok mukattaâtının bulunduğunu belirtmiştir. Dâî'nin İkdü'l-cevâhir adlı bir eserinin daha olduğunu belirten Latîfi, onun inşa üslubunda zamanın bir çok yazarından üstün olduğunu inanmaktadır.

Kınalızâde Hasan Çelebi de Çengnâme mesnevisinin halk arasında çok şöhret bulunduğunu söylemektedir.

Gelibolulu Âlî de Dâî'nin Ferahnâme adlı bir eserinin bulunduğunu belirtmiştir.

Sonuç olarak kaynaklar manzum ve mensur din, tasavvuf, astronomi, tıp, edebiyat, rüya tabiri gibi alanlarda yaklaşık yirmiye yakın eserinin bulunduğu bilinen Ahmed-i Dâî'nin eserlerinden Çengnâme, Teressül, Ukûdü'l-cevâhir, İkdü'l-cevâhir gibi eserlerine değinmişlerdir. Kaynakların ifadelerine göre Dâî, özellikle yazışma kurallarına ait eseri ve diğer mensur eserleriyle şöhret bulmuştur.

Firâkî'yi Latîfi, Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Ahdî, Beyânî, Mecdî, Âlî gibi kaynaklar tanıtmaktadır. Ancak bu kaynaklardan sadece Latîfi'nin tezkiresinde onun divanı, manzum ve mensur başka eserleri olduğunu öğreniyoruz. Latîfi, onun eserlerinin isimlerini vermemekte fakat bu eserlerin övülmeye layık olduğunu, özellikle divanında güzel şiiirlerinin olduğunu belirtmektedir.

Hamzavî'yi tanıtan Âlî, onun Hazret-i Hamza kıssasını manzum ve mensur olarak yirmi dört cilt halinde topladığını; bu eseri topladıktan sonra Hamzavî mahlasını aldığını söylemektedir. Gelibolu'lu Âlî'ye göre Hamzavî'nin bu eserinden sonra kardeşi Ahmedî İskendernâme'yi yazmıştır. Âlî'nin bu değerlendirmelerinden, Hamzavî'nin halk arasında sözlü gelenekte yaşayan Hazret-i Hamza kıssalarını topladığını ve onun ilk folklor araştırmacılarından biri olduğunu söyleyebiliriz.

Ahdî'nin Gülşen-i Şuarâ adlı eserinde tanıtılmış olan Harîmî Bey'in bir eseri olup olmadığına değinilmemiştir.

Hasbî'yi tanıtan Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi'nin tezkirelerinde, Hasbî'nin eserinin olup olmadığı hususunda bir bilgi verilmemiştir. Ancak Âşık Çelebi, Hasbî'nin kardeşi Keşfi'yi tanıtırken Hasbî'nin divân sahibi olduğunu, fakat bunların dost ve şâir meclislerinde okunamayacak kadar kötü şiiirler olduğunu söyler.

İzârî'yi tanıtan kaynakların hiç biri onun eseri olup olmadığından bahsetmezler. Fakat onun Sahn medreselerinde müderris olması ve kaynakların onun ilmini övmelerine bakılırsa İzârî'nin eserlerinin olması kuvvetle muhtemeldir.

Hasan Çelebi ve Beyânî'nin tanıttığı Kabûlî'nin kaynaklarda bir eserinin bulunup bulunmadığına değinilmemiştir. Kabûlî'nin ilim tahsil etmesinden ve kadılık yapmasından dolayı mensur veya manzum eserlerinin olduğu kanaatindeyiz.

Latîfi Tezkiresi'nde Kemal Halvetî için sufiyane eşarı ve mutasavvıfane güftarı vardır denilmektedir. Bu sözlerden Kemal Halvetî'nin de eser sahibi olduğunu tahmin edebiliriz.

Keşfi'yi tanıtan Âşık Çelebi, Hasan Çelebi, Beyânî, G. Âlî gibi kaynakların tümü onun kendi zannınca divân sahibi olduğunu ancak şâir ve dost meclislerinde okunacak bir mısraının bile bulunmadığını söylerler.

Beyânî Tezkiresi'nde Gedizli Muîdî'nin İslam miras hukukuna (Ferâiz) ait bir eseri nazımla tercüme ettiği yazılıdır. Beyânî, Muîdî'nin bu eseri güzel bir nazımla tercüme ettiğini, bu eserde Muîdî'nin nice manalar icat ettiğini belirtmiştir.

XVI. yüzyıl kaynaklarında diğer Kütahyalı şâirler Harîmî, Re'yî, Sâatî, Siracî, Subhî gibi şâirlerin eserlerinin olup olmadığı hakkında bir bilgi verilmemektedir.

Kaynaklarda adı en çok anılan şâirlerden biri de Şeyhî'dir. Kendinden sonra gelen birçok şâiri etkilediği bilinen Şeyhî'nin çok tanınmasında onun hem şâirlik hem de tabiplik tarafının etkisi vardır. Kaynaklar, Şeyhî'nin eserlerinin telif sebepleri ve bu eserlerin değerlendirilmesi hakkında farklı yorumlar ileri sürmüşlerdir.

Şeyhî'yi tanıtan ilk kaynak Sehî Bey'in Heşt Behişt tezkiresidir. Bu eserde Hüsrev ü Şîrîn'in ve Harnâme'nin telif sebebi ile ilgili olarak şöyle bir hikaye anlatılmaktadır: Süleyman Şâh'ın vefatından sonra II. Murat'la görüşen Şeyhî'yi II. Murat kendine vezir edinmek istemiştir. Ancak bazı bozguncu kimseler Şeyhî'nin vezir olabilmesi için Nizâmî'nin hamsesinden bir hikayenin yazılmasını şart olarak Şeyhî'den isterler. Şeyhî Hüsrev ü Şîrîn'i tercüme etmeye başlar. Bu esere Türk kültüründen bazı eklemeler yaparak Sehî'nin ifadesi ile o günele Türk elbisesi biçer. Sehî'ye göre bu eser, öyle güzel bir şekilde süslenmiştir ki sonradan gelen hiçbir kimse böyle bir eseri ortaya koyamamıştır. Şeyhî bu eserde lafız, anlam, hikaye etme bakımından, mesel getirme yönünden söze acıklık ve hikayeye renk vermiştir. Hüsrev ü Şîrîn'i yazmaya başlayan Şeyhî çeşni olsun diye bin beyit kadar yazıp II. Murat'a sunar. II. Murat bu eseri çok beğenir ve Şeyhî'ye çok miktarda caize sunar. Şeyhî, II. Murat'ın yanından Germiyan'a dönerken yolda haramilerin baskınına uğrar ve padişâhın verdiği her şeyi yağmacılara kaptırır. Bu olay üzerine Şeyhî, kendi durumuna uygun düşen Harnâme mesnevisini yazıp padişâha gönderir. Bu eseri yazdıktan sonra Hüsrev ü Şîrîn'i yazmaya devam eden Şeyhî'nin ömrü bu eseri tamamlamaya yetmez. Sehî Bey, onun bu eseri tamamlayamadan vefat etmesinin sebebi olarak bahtının açık ve uğurlu olmamasını gösterir.

Latîfi'ye göre Hüsrev ü Şîrîn, mecaz kisvesi altında birkaç ölü kimsenin hakkında yazılmış efsane olmakla birlikte mana bakımından çeşitli marifetleri sergileyebilmek için bir bahanedir. Latîfi, Türkçede bu hikayeyi Şeyhî'den daha güzel söylemiş bir kimsenin bulunmadığını düşünmektedir. Latîfi, bu eserde Türkçe'nin arkaik kelimelerinin kullanılmasını eleştirir ve bu kelimelerin Oğuzlara ve köylülere ait kelimeler olduğunu savunur. Latîfi, Şeyhî'yi eleştirenlere cevap olarak o zaman Türk dilinde incelik bulunmadığını, insaflı olan kişilerin Şeyhî'nin mesnevi tarzını ve renkli nazmını kendinden sonra gelen şâirlere öğrettiğini düşünmektedir. Hüsrev ü Şîrîn hikayesi Şeyhî'nin Türkçe'ye kazandırdığı bir üsluptur. Latîfi'ye göre bu eserin halet bahşeden, ruhu besleyen, gönül çeken bir nazmı vardır. O, feyiz bahşeden, ferahlık veren, ateş saçan mutasavvıfane beyitlerin her biri insana zenginlik ve fakirlik verir kelimelerdir. Ona göre Anadolu mesnevi şâirlerinin hiçbirine böyle bir üslup nasip olmamıştır. Latîfi, Ahmet Paşa ve Necâfî'nin ortaya çıkmasından sonra Şeyhî'nin tarzının eskidiğini, insanlara yeni olan şeylerin tat verdiğini söylemektedir. Latîfi'ye göre Hüsrev ü Şîrîn, II. Murat'ın eşiğine iletince eser padişâh tarafından çok beğenilir. Fakat bazı haset kimseler, تنها bir yerde eseri beğenen padişâha eserin Nizâmî'nin hamsesinden tercüme olduğunu söyleyip Şeyhî'nin II. Murat'a yaklaşmasına mani olurlar. Bu olaydan sonra Şeyhî, padişâhın ihsanlarından mahrum kalır. Şeyhî de bunların kötü nazarlarından kırılarak kendini şikayet eden haset kimseler hakkında Harnâme'yi telif eder. Görüldüğü gibi her iki eserde de Harnâme'nin telif sebebi olarak farklı hikayeler anlatılmaktadır.

Âşık Paşa'nın Meşâiru's-şuarâsında anlatıldığına göre Şeyhî, hastalanan Çelebi Mehmet'i tedavi eder. Şeyhî'nin tedavisinden memnun kalan Çelebi Mehmet ona ihsan olarak Tokuzlar adındaki bir köyü hediye eder. Şeyhî, adı anılan köye giderken köyün eski sahipleri Şeyhî'nin önüne geçip onun sahip olduğu her şeyi yağmalarlar. Şeyhî, düşe kalka padişahın huzuruna varır ve kendini yağmalayanlar hakkında yazdığı Harnâme'yi padişaha sunar. Âşık Çelebi, bu hikayede Şeyhî'nin rakiplerini eşekle sembolleştirdiğini söylemektedir. Bu olay üzerine Çelebi Mehmet, Şeyhî'ye yeniden birçok ihsanlarda bulunur. Âşık Çelebi, Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i yazmaya başlamasının Çelebi Mehmet'in vefat edip yerine geçen II. Murat'ın işareti ile olduğunu söylemektedir. Âşık Çelebi de Şeyhî'nin bu eseri tamamlamadan öldüğünü belirtir.

Hasan Çelebi de Âşık Çelebi'nin anlattığı hikayeyi aynen anlatır. Ancak Hasan Çelebi Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i tamamlamadan vefat ettiğini bu kitabı sonradan Şeyhî'nin kız kardeşinin oğlu Cemâlî'nin tamamladığını ifade eder. Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi, Hüsrev ü Şîrîn ve Harnâme'nin telif edilme sebeplerinden bahsetmekle birlikte eserlerin içeriklerinden ve sanat değerinden bahsetmemektedirler.

Gelibolulu Âlî de Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn adlı eseri ile meşhur olduğunu, divanındaki gazellerin bulunmaz güzellikte olduğunu söylemektedir. G. Âlî, Şeyhî'nin divanını ve gazellerini beğenen tek kaynaktır. Diğer kaynaklar Şeyhî'nin mesnevilerini çok beğenmekte, gazellerinin güzel olmadığını söylemektedirler. G. Âlî, Hüsrev ü Şîrîn'de çok güzel beyitler olduğu görüşündedir. G. Âlî, Şeyhî'den örnek olarak Kühnü'l-ahbâr'a aldığı beyitlerin, Hüsrev Şîrîn'den alındığını belirtmektedir. G. Âlî, Harnâme'nin telif sebebini anlatırken Şeyhî'ye Çelebi Mehmet'i tedavi ettikten sonra Tokuzlar adında bir köyün tumar olarak verildiğini, tumarına giden Şeyhî'nin yolda köyün eski sahipleri tarafından darp edildiğini, bunu üzerine de şâirin Harnâme'yi yazıp Çelebi Mehmet'e sunduğunu yazmaktadır. Çelebi Mehmet, olay üzerine Şeyhî'nin zararlarını ziyadesiyle karşılar. G. Âlî, diğer kaynaklar gibi Hüsrev ü Şîrîn'in yazılmaya başladığı zamanın II. Murat devrine tekabül ettiğini belirtir. G. Âlî'ye göre de Şeyhî eserini tamamlamadan vefat etmiş, eseri Şeyhî'nin yeğeni Cemâlî tamamlamıştır.

SONUÇ

Kütahya, XVI. asırda Osmanlı kültür medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu asra kadar Germiyan-Kütahya coğrafyasında bilinen otuz sekiz şâirin yetişmesi bu durumun en önemli göstergesidir.

XVI. asır dahil bu bölgede; *Abdullâh-ı İlâhî, Ahmedî, Ahmed-i Dâ'î, Azmî, Cinânî, Cebri, Cemâlî, Fırakî, Hamzavî, Harîmî, Hasbî, 'Izârî, 'Iydî, Kabûlî, Kalenderî, Kemal Halvetî, Keşfi, Minnetî, Muidî, Rahimî, Re'yi, Sâatî, Subhî, Sirâcî, Şeyhoğlu, Vusûlî ve Yetimî* gibi şairler yetişmiştir.

Gubârî, İşrefî, Caferzâde Celal Bey, Nihânî Durak Çelebi, Hatemî, Fazlî-i Kâtib, Vusûlî, Nigârî, Câmî, Gelibolulu Âlî, Bağdatlı Ahdî gibi şairler ise Kütahyada bulunmuşlardır.

Kütahya, tezkireciler için de önemli bir şehirdir. Bağdatlı Ahdî, Gülşen-i şuarâ adlı tezkiresini Kütahya'da Şehzâde Selim'e sunmuştur. Âşık Çelebi tamamlamış olduğu Meşâiru's-şuarâ adlı tezkiresini Şehzâde Selim'e sunmak için Kütahya'ya yönelmiş, fakat şehzadenin tahta geçmesiyle eserini ona İstanbul'da sunmuştur. Kınalızâde Hasan Çelebi'nin babası Kütahya'da Rüstem Paşa Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.

Germiyan ve Kütahya coğrafyasında yetişen şairlerin tahsil hayatı, ilmi seviyesi ve yetişme ortamlarına baktığımızda iyi bir dinî eğitim gördükleri, medrese tahsili dışında başta tıp eğitimi olmak üzere diğer zahirî ilimlerde de kendilerini yetiştirdikleri anlaşılmaktadır. Şeyhî başta olmak

üzere bazı şairlerin Acem diyarına gittiği ve zahirî ilimlerin dışında tasavvuf ve tıp eğitimi olarak döndükleri, Ahmedi gibi bazı şairlerin de daha çok tasavvuf yerine tıp ve edebiyatla uğraştıkları belirtilmektedir. Germiyan coğrafyasında tasavvuf düşüncesinin yaygın olmasında bu anlayışın etkili olduğunu söyleyebiliriz. İlmî seviyesi yüksek olan bu şairlerin hem Anadolu hem de Rumeli bölgesinde şöhretli oldukları aktarılmaktadır.

Germiyan ve Kütahya coğrafyasında yetişen şairlerin meslek yapılarına baktığımızda dinî mesleklerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kadı, vâiz, şeyh, müderris olarak çalışan şairler dışında müderris ve camilerde başta buhurdancı olmak üzere çeşitli görevler alan şairlere de rastlanmaktadır. Zahirî ilimler içinde tıp önemlidir. Asker olarak çalışan şairler de dikkat çekmektedir. Nişancı ve defterdar olarak devlet kademesinde bulunanlar da vardır.

Kaynaklar, bu dönem dilinin şiir söylemeye pek elverişli olmadığını ifade etmektedirler. Tezkire yazarlarının, bu dönem şairlerinin şiir anlayışları ve san'at yönleri ile ilgili yorumları farklılık göstermektedir. Tasavvufu ilgilene Şeyh İlâhî ve Fırakî gibi şairlerin san'at yönü pek başarılı bulunmaz ve şiirlerinin nasihat içerdiği belirtilir. Ahmedî'nin şiirleri zarif ve latif kabul edilmezken Ahmed-i Dâî, şiir anlayışı başarılı bulunan şairlerdendir. Şeyhî, gazel tarzı şiirleri pek beğenilmeyen, kaside ve özellikle mesnevileri başarılı bulunan bir şair olarak anlatılmaktadır. Sonuç olarak şu ortaya çıkmaktadır: Germiyan coğrafyası dolayısıyla Kütahya merkezli şâirler, Osmanlı şiirinin ve edebiyatının gelişmesini sağlamış, hem dinî hem de edebî anlamda başarılı olmuş ve kendilerinden sonra gelen şâirlere, gazel, kaside ve özellikle mesnevî sahasında yol göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

- AHDÎ, **Gülşen-i Şuarâ**, Millet Ktp, A. E. Tarih Yazmaları, 774
- ÂŞIK ÇELEBİ, (1971) **Meşâiru's-şuarâ**, Haz. Meredith Owens, London
- BEYÂNÎ TEZKİRESİ, Millet Kütüphanesi, nu.757, İstanbul
- DERDİYOK Çetin,(1994) **Cemâlî, Hayatı, Eserleri ve Divanı**, Harvard Üniv. Yayınları, Boston
- ERSOY, Ersen, (2004) **XVI.Yüzyıl Kaynaklarına Göre Kütahya Şairleri ve Kütahyada Edebî Muhit** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Danışman-Yrd.Doç.Dr.Kadir GÜLER.) Kütahya
- ERTAYLAN İsmail Hikmet, (1952) **Ahmed-i Dâî, Hayatı ve Eserleri**, Üçler Basımevi, İstanbul
- ,(1961) **İlâhî Dîvânı**, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul
- GENÇ İlhan,(1994) **Esrar Dede, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara
- GÜLER, Kadir, (2004) **Kütahya Yazıları**, Kütahya
- , (1998)"**Tezkirelere Göre Germiyan Şuarâsı**" Doğu Akdeniz Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S. 1, Gazimagosa
- GÜNER Hamza,(1967) **Kütahyalı Şairler**, Kütahya İl Basımevi, Kütahya
- HOCA SADEDDİN EFENDİ, **Tâcü't-tevârih**, Süleymaniye Ktp, Halet Efendi, 585
- İPEKTEN Haluk, (1986) **Türk Edebiyatının Kaynaklarından Türkçe Şuara Tezkireleri**, Atatürk Üniv. Yayınları, Erzurum
- , (1996) **Divan Edebiyatında Edebi Muhitler**, MEB Yayınları, İstanbul
- İPEKTEN Haluk vd., (1988) **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü**, KB Yayınları, Ankara
- İSEN Mustafa,(1994) **Kühnü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara

İSEN Mustafa, Cemal Kurnaz, (1990) **Şeyhî Dîvânı**, Akçağ Yayınları, Ankara

KILIÇ Filiz, (1994) **Meşâiru's-şuarâ**, İnceleme, Tenkitli Metin, GÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

-----, (1998) **XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler**, AkçağYayınları, Ankara

KOÇ, Kasım, (1995) **Abdullâh-i İlâhî'nin Hayatı Eserleri, Keşfü'l-vâridât İsimli Eserinin Tahlili**, UÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa

KUTLUK İbrahim,(1981) **Hasan Çelebi Tezkiretü's-şuarâ**, Türk Tarih Kurumu Yaynları, Ankara

LATİFÎ, **Tezkiretü's-şuarâ**, Süleymaniye Ktp, Halet Efendi, 342

MERMER, Ahmet, (2004) **Kütahyalı Rahimî Divanı**, Ankara

ÖZCAN Nuri, (1993) "Celaleddin Ergun", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 7, İstanbul

ÖZMEN Mehmet,(2001) **Ahmed-i Dâî Dîvânı**, TDK Yayınları C. I-II, Ankara

PALA İskender, (1998) "**Bir Cinas Ustası Gedizli Kabûlî**", Kütahyalı Şairler Sempozyumu Bildirileri, Kütahya

SEHİ BEY, (1978) Haz. Günay Kut, Harvard Üniv. Yay.

SOLMAZ Süleyman, (1996) **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı**, GÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

SUNGURHAN Aysun, (1996) **Beyânî Tezkiresi**, GÜSBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

----- (1999) **Kınalızâde Hasan Çelebi ve Tezkiretü's-şuarâ**, GÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara

ŞENTÜRK Atilla, (1999) **Osmanlı Şiiri Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

TOLASA Harun, (2002) **XVI. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, Akçağ Yayınları, Ankara